

İlyas TEKİN

Eğitimci/Yazar (E.Milli Eğt.Md)

GİRİŞ: İlk insan ve ilk peygamber Âdem (as)'dan itibaren üç 10 gün çok kıymetlidir. Bu üç 10 gün şunlardır:

1- Ramazan ayının son 10 günü.

2- Zilhicce ayının ilk 10 günü.

3- Muharrem ayının ilk 10 günü.

Bin aydan daha hayırlı olan **Kadir** gecesini içerisinde bulunduran **Ramazan**'ın son 10 gününü iki ay kadar önce idrak etmiştik. **Muharrem** ayı gelecek ay. 28 Mayıs akşamı başlayan **Zilhicce** ayının 10. günü 6 Haziran'a denk geliyor ki Kurban bayramıdır.

a) Zilhicce ayının ilk 10 günü:

Bilindiği üzere “senenin 12 ay ve bunlardan 4 ayın gayet muhterem, saygın olduğu” Kur'an-ı Kerim'de bildiriliyor.¹

4 muhterem ayın isimleri âyeti kerimede geçmez. Ancak sevgili Peygamberimiz “**bu ayların Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Receb ayları olduğunu**” açıklıyor.² Bu aylara “**Haram aylar**” denir ki cahiliye devrinde bile **Araplar** bu aylara saygı gösterir ve savaşlara son verirlerdi. Hatta bir kişi babasının veya kardeşinin katiline rast gelse bile, bir şey yapmaz, kötü söz söylemezdi.³ Kur'an-ı Kerim'de ismi geçen tek ay **Ramazan** ayıdır. **Receb** ayı, hem bu 4 muhterem ay ve hem de “**üç aylar**” diye bilinen **Receb, Şaban, Ramazan** ayları içinde yer alır.

Bu 10 güne işaretlerle Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

“**Fecre, 10 geceye, çift ve teke, (her şeyi karanlığı ile) örttüğü an geceye yemin olsun. Ki, akıl sahibi için bunlarda elbette bir yemin (değeri) var değil mi?**”⁴

Fecr, sabah vakti demektir. Rızıkların taksim edildiği bütün sabah vakitleri kıymetlidir. Cuma ve bayram sabahları ile mübarek gecelerin sabahları elbette ki daha kıymetlidir. Müfessirlerin beyanına göre, buradaki **Fecr**'den maksat, **Kurban** bayramı sabahıdır ve on gece ile de bu

on güne işaret edilmiştir.⁵ Aynı zamanda hac ayı olan **Zilhicce** ayının 9. günü **Arefe**, 10. günü ise **Kurban** bayramıdır.⁶

Âyeti kerimede “**çift ile teke, 10 geceye ve geceye**” yemin ediliyor. Tek olan sadece Hz. Allah (cc)'dır ve O'nun dışındaki her şey çift olarak yaratılmıştır. “**Her şeyden çift çift yarattık ki, düşünüp öğüt alasınız.**”⁷ Bu “**On gece**”, özellikle ve daha ziyade **Zilhicce** ayının ilk 10 günüdür.⁸ Zira bu 10 gecenin Kurban bayramını da içine alan **Zilhicce**'nin ilk 10 gününün geceleri olduğu hadisi şerifte bildirilmiştir.⁹

Hacla ilgili âyeti kerimelerde “**Eyyâmî Mâdûdat**”¹⁰ “**sayılı günler**” ve “**Eyyâmî Mâlûmât**”¹¹ “**belli günler**” tabiri geçer. Ki, “**sayılı günler**”den maksat, ittifakla **Teşrik** günleri; “**belli günler**”den maksat ise, **Zilhicce** ayının ilk 10 günü veya bayram günleridir.¹² Fecr (89) süresinin 1-5 âyeti kerimleri ile de bu günlere işaret edilmektedir.¹³

b) Musa (as) ile ilgili bölümü:

Bu günlerin kıymeti ve fazileti çok eskilere dayanır. **Âdem** (as)'la **Havva** vâlidemizin cennetten çıkarıldıktan sonra **Arefe** günü **Arafat**'ta buluştukları bildirilmektedir.¹⁴ “**Kelimullah**” yani “**Allah Teâlâ ile konuşan**” **Musa** (as)'ın büyük tecellilere mazhar olması, yine bu 10 güne denk gelir. Şüphesiz ki bunlar tesadüf değildir. **Musa** (as) ile ilgili çok sayıda âyeti kerime var. Bu hadise de uzun, ama şöyle özetleyelim:

Allah Teâlâ, **Musa** (as)'a **Zilkade** ayında 30 gün oruç tutmasını emretmişti. Sonra 10 gün daha eklendi ve 40'a tamamlandı. Bu 10 gün **Zilhicce** ayının ilk 10 günüdür. Böylece **Musa** (as) 30 günde oruç tutarak inzivaya çekilmiş, nefsi terbiye ile Allah'a (cc) yaklaşmıştı. Sonra ki 10 günde ise, vahiy gelmiş, peygamberlik verilmiş; **Tevrat** kitabı indirilmiş ve Allah (cc) ile konuşma gerçekleşmişti.¹⁵ Kur'an-ı Kerim, bu konuyu şöyle açıklar:

“(Bana ibadet etmesi için) **Musa’ya otuz gece vaad ettik, ona on ilave ettik; böylece rabbinin tayin ettiği vakit 40 gece olarak tamamlandı...**”¹⁶

Buradaki 30 gün **Zilkade** ayı, 10 gün de **Zilhicce** ayının ilk 10 günüdür.¹⁷ Sonraki âyeti kerime ise şöyle:

“**Musa, tayin ettiğimiz vakitte (Tur dağına) gelip Rabbi onunla konuşunca: ‘Rabbim, bana (kendini) göster, seni göreyim’ dedi. (Rabbi): ‘Sen beni asla göremezsın, fakat şu dağa bak; eğer o dağ yerinde durabilirse, sen de beni görürsün.’** buyurdu. Rabbi o dağa tecelli edince, onu paramparça etti, Musa da baygın düştü. Ayılınca dedi ki: ‘**Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim ve sana tövbe ettim. Ben inananların ilkiyim.**’¹⁸

Hamdi Yazır’ın yorumuyla: “**Buradaki konuşma, doğrudan olmayıp “verai hicab” yani perde arkasından olmuştur. Dağa tecelli iza-fidir; zatındaki bütün azamet ve kudreti ile değil, azameti kudretinden bir lemha (bir göz atma kadar) zuhur, emir ve iradesinden bir parçasının dağa çarpmasıyla dağı paramparça, yerle bir etti...**”¹⁹

c) Allah (cc) ile konuşmak ve O’nu görmek:

Detayına şimdilik giremiyoruz, ancak birkaç hususu belirtelim:

1-Bu dağın **Tûrisînâ** olduğu ifade edilmiştir.²⁰

2-Dünyada Allah (cc) ile doğrudan konuşmak mümkün değil. Kelimullah olan **Musa** (as) bile O’nunla ancak perde arkasından konuşabilmiştir.²¹

3-**Musa** (as), perde arkasından da olsa konuşma gerçekleşince kendisindeki şiddetli iştiaak sebebiyle dünyada Allah Teâlâ’yı görmek istemiş.²² Ancak O’nun dağa bir an için tecelli etmesine ne dağ dayanabildi ve ne de **Musa** (as). Dağ ufalandı, **Musa** (as) baygınlık geçirdi. O halde; bazılarının iddia ettiği gibi, “**neden göremiyoruz, görmediğimiz şeye inanmayız**” denilemez; bu boş bir iddiadır. Teraziye kaldırılabileceği kadar yük yüklenir, fazlası yüklenirse, kaldırmaz, bozulur/kırılır. **Ziya Paşa** ne kadar güzel ifade etmiş:

“İdrâki meâlî bu küçük akla gerekmez,

Zira bu terazi o kadar sikleti (ağırlığı) çekmez!”

Akıl çok büyük bir nimettir ve dinen bütün sorumluluklarda temel şartlardan biridir. Ancak nakil olmadan yalnız akıl ile her bilinmeyi çözebilmek mümkün olmayabilir.

Gerçi O, herkesi serbest bırakmıştır, isteyen inanır, isteyen inanmaz. İnsanlara inanmama hürriyetini veren de Allah Teâlâ’dır. Ama görülmeyen o kadar çok şey var ki! Mesela ruhumuzu ve cinleri göremiyoruz. Her insanın üzerinde nöbetleşe görev yapan koruyucu ve yazıcı melekler var, onları göremiyoruz. Bu anlayış, insanı çok kötü sonuçlara götürebilir. O zaman insan aklını da inkâr eder hale gelir!

Evet, Onu dünyada göremiyoruz. Peygamberimizin bile **Miraç** gecesi Rabbimizi görüp görmediği, gördüyse nasıl gördüğü ihtilaflıdır. **Musa** (as) bile buna dayanamadı. Onun kaldıramadığı yükü, biz nasıl kaldırıabiliriz? Demek ki dünyada mümkün değil.

Allah Teâlâ’nın rüyada görülmesi, ehli-sünnete göre, gözle görme değil, bir çeşit kalbî müşâhededir.²³

Ahirette görülmesi ise, **Akaidi Nesefî** ve şerhinde “**aklen caiz, naklen ise vacip**” olarak ifade edilmektedir. Sahih hadisi şeriflerde “**hak edip cennete gidenlerin orada görebilecekleri**”; başta Hz. **Ebû Bekir** (ra) olmak üzere ashabın büyüklerinden en az 20 sahabe’nin rivayet ettiği hadisi şeriflerle: “**Allah Teâlâ’nın cennette müminler tarafından, arada hiçbir perde olmadan açıkça görüleceği**” bildirilmektedir.²⁴

Çünkü ahiret hayatının kanunları, dünyada bildiğimiz kanunlara benzemez. Burada nice şeylerin görülmesine engel olan maddî şartların kendileri bile orada yok olacaktır.²⁵ Hatta cennet nimetlerinin en üstünü-kıymetlisi, Allah Teâlâ’yı görmek olacaktır. Âlimlerin büyük çoğunluğu bu görüştedir. Ayrı bir konu olduğu için bu kadarla iktifa ediyoruz.²⁶

4-“**Ben inananların ilkiyim**” den maksat, “**O’nun dünyada görülemeyeceğine ve tecellisine ilk iman eden benim**” demektir.²⁷

İşte **Zilhicce** ayının ilk 10 günü, böyle tarihi çok eskilere dayanan en kıymetli günlerdendir.

d) İbrahim ve İsmail (as):

İbrahim (as): “**adağını yerine getir, oğlunu kurban kes.**” diye rüya görmüştü.

Çünkü bir oğlu olursa onu bile Allah (cc) için kurban edeceğini nezretmişti (adamıştı).²⁸ Buna dayanarak “**kurban rüyadır**” denilemez. Zira

1-Başka deliller de vardır (aşağıda gelecek),

2- Peygamberlerin rüyası sadıktır ve vahiy sayılır.²⁹ Sadık rüya, vahyin 8 mertebesinde birincisidir.³⁰ **İsmail Hakkı Bursevî** Hazretlerinin tabiriyle: “**Çünkü peygamberlerin kalpleri hiçbir zaman uyumaz!**”³¹ Nitekim sevgili Peygamberimiz, Hz. Âişe (ra) vâlidemizin: “**Vitr namazını kılmadan mı uyuyorsun?**” sorusu üzerine:

“**Gözlerim uyusa da kalbim uyumaz.**” buyurmuştur.³² Evet, Peygamberimizin ve peygamberlerin gözleri uyusa da kalpleri uyumaz, kalpleriyle vahiy alırlar. Çünkü bugünkü tabirle söylersek, onların telefonları kalpleridir ve her zaman açıktır.

Ancak yine de gördüğü rüyanın “**Rahmanî mi, yoksa şeytanî olabilir mi?**” diye içine bir şüphe düştüğü için, bu ayın 8. gününe “**şüpheli gün**” manasında “**Terviye günü**” denir. Ama 100 koyun kurban kesmiş. 9. gece yine aynı rüyayı görmüş, Rahmanî olduğunu anlamış ve 100 deve kurban kesmiş. Bu sebeple bu güne “**bildi-anladı**” manasında gelen **Arefe** günü denir.³³ (Kelimenin aslı bu olduğu için bu şekilde kullanıyoruz.) **Arefe** günü, sadece **Kurban** bayramından önceki günün adıdır. Sebebi budur. **Ramazan** bayramından önceki gün yahut herhangi bir olay öncesi için kullanılması, halk dilindedir, dinî bir tarafı yoktur.

Fakat 10. gece de aynı rüyayı görmüş ve sabah yaklaşık 13 yaşındaki³⁴ oğluna yüksek bir şefkat duygusuyla: “**Ey yavrucuğum,**” diyerek konuyu anlatmış ve görüşünü almıştır. Oğlu **İsmail** (as) da: “**ey babacığım, Allah’ın emri ne ise onu yerine getir.**”³⁵ diyerek kabul etmiş; baba-oğul Allah (cc)’ın emrine teslim olmuşlardı. İşte 10. günü baba oğlunu kurban kesmek istemiş; fakat bıçak kesmemiş. Tam o esnada yüce Allah (cc) **Cebrail** (as)’i bir koçla göndermiş ve **İsmail** (as) kurban edilmekten kurtarılmıştır.³⁶

e) İki büyük imtihan:

Aslında bu bir imtihandı, hem de Kur’an-ı Kerim’in ifadesiyle “**açık ve büyük bir imtihan.**”³⁷ Her ikisi de bu imtihanı kazandı. **Saffât** süresinde 15 kadar âyeti kerime ile bu büyük imtihandan bahsedilir.³⁸ Şüphesiz ki, herkese

kaldırabileceği kadar yük yüklenir. Bunlar olmuş, ibret alınsın diye açıklanıyor. Bizim terazimiz, bunları kaldırabilecek güçte değil!

“**Ona büyük bir kurbanlık ile fidye verdik.**”³⁹ Buradaki: “**büyük kurbanlık fidye**”, hem **İsmail** (as) ve hem de Peygamberimizin fidyesidir. Zira peygamberimiz onun neslinden intikal ederek dünyayı şereflelendirecekti. Allah Teâlâ, onun teşrifini ezelde öyle takdir etmişti...⁴⁰

İbrahim (as), daha önce ateşe atılmayı yakılmayı göze alacak derecede putperestlere karşı mücadele vermişti. Ateşe atıldı, ama orada da Hak Teâlâ onu korudu ve ateş onu yakmadı.⁴¹ Bu defa da oğlunu kurban edecek derecede teslim oldu ve bu imtihanı da kazandı. **İsmail** (as) da...⁴² İki büyük imtihan...

İkisi de üzerine düşeni yaparak teslimiyetin en güzel örneğini gösterdiler, Allah (cc) da onlara yardım etti ve korudu. Hatta **İbrahim** (as) ateşe atılırken **Cebrail** (as) gelmiş ve: “**Beni Allah gönderdi, bir isteğin var mı?**” diye sormuş. **İbrahim** (as) ona sadece: “**Rabbimin benim halimi bilmesi ve sorması benim için yeterlidir.**” cevabını vermiş.⁴³ Bu, çok ibret alınacak bir durumdur. Bazıları duayı, süslü sözlerle, bağırıp çağırmaktan ibaret zannediyor. Oysa yapılması gereken, önce filî dua, üzerine düşeni yapmak; sonra teslim olmak ve gönülden/ihlâsla Rabbimize yönelmektir.

Sonunda yüce Allah (cc) **İbrahim** (as)’a şöyle seslendi:

“**Biz, her ikisi de teslim olup onu şakağı-yanı üzerine yatırınca: ‘Ey İbrahim, rüyana sadık kalarak adağın gerçekleştirdin. Biz, iyi kullarımızı böyle mükâfatlandırırız. Bu, gerçekten açık ve büyük bir imtihandır.’ diye seslendik.**”⁴⁴ İlgili âyeti kerimelerde: “**İşte iyileri biz böyle mükâfatlandırırız.**” cümlesi, önemi binaen iki defa tekrar ediyor.⁴⁵ Özellikle “**Allahumme salli**” ve “**Allahumme bârik**” dualarında Peygamberimizin isminin yanında **İbrahim** (as)’ın da ismi geçer ve ona da dua ederiz.

f) Teşrik tekbirleri:

İşte **Arefe** günü sabah namazında başlayıp bayramın 4. günü ikindi vaktine (ikindi dâhil) kadar 23 vakitte, her farz namazda selamdan sonra, getirilmesi vacip olan **Teşrik Tekbirleri** buradan kalmıştır. Ki, **Cebrail** (as) yanlarına inerken: “**ALLAHÜ EKBER ALLAHÜ EKBER**“

“Allah en büyüktür, Allah en büyüktür.”; İbrahim (as): “LÂİLÂHE İLLELLAHÜ VELLAHÜ EKBER” “Allah’tan başka ilâh yoktur, Allah en büyüktür.” ve İsmail (as) da: “ALLAHÜ EKBER VE LİLLAHİL-HAMD” “Allah en büyüktür ve hamd ancak Allah’a mahsustur.” diyerek tekbir getirdiler.⁴⁶

Bu tekbirler önemlidir. Unutulursa, bu vakitlerde kılınacak farz namazlardan sonra kaza edilebilir; ancak bu vakitler geçtikten sonra kazası da yoktur.⁴⁷

g) Arefe ve Arefe günü oruç tutmak:

Haccın en önemli rüknü/farzı olan **Vakfe** (durmak-bulunmak), **Arafat**’ta **Arefe** günü yapılır.⁴⁸ Bu bakımdan **Arafat** ve **Vakfe** deyince **Arefe** günü akla gelir ve üçü de çok önemlidir. Peygamberimiz de çok önemli mesajlarını verdiği **Veda Hutbesi**’ni, **Cuma** gününe denk gelen **Arefe** günü **Arafat**’ta 124 bin kadar sahabenin şahsında bütün insanlığa irad buyurmuştur.⁴⁹

Bu günlerde, ama özellikle **Arefe** günü oruç tutmak, hacda olmayanlar için mendup/müstehaptır.⁵⁰ Peygamberimiz şöyle buyurmuştur:

I-“Başka günlerin hiç birinde Zilhicce’nin ilk 10 gününde yapılacak salih amelden, Allah katında daha sevimli hiçbir amel yoktur...”⁵¹

II- “Arefe gününün orucu (kul hakkı hariç) geçmiş ve gelecek yılın (yani iki yılın) günahlarına keffaret olur.”⁵²

Bu durum, sadece **Arefe** gününe mahsustur. Fakat hacda olanların, yapacakları ibadetleri aksatmamaları, sıkıntı yaşamamaları ve halsizliğe düşmemeleri için **Arefe** günü oruç tutmamaları daha uygundur.⁵³ **Zilhicce** ayının 10. günü ise zaten bayramdır, bayram günlerinde (4 gün, 1 gün de Ramazan bayramı) oruç tutmak haramdır.⁵⁴

h) kurban:

Hac ibadeti bu günlerde yapılır, **kurban** da yine bu günlerde (bayramın ilk üç günü içerisinde) kesilir. Bu ibadetler de, namaz, oruç, zekât gibi vakte bağlıdır, vakti gelince ifası gerekir. Bu günlerde dinen zengin sayılan Müslümanlara ömründe bir defa hac yapmak farz; kurban kesmek de her sene vaciptir. Bu günlerin dışında yapılan hac, umre; kesilen kurban da nafile (fazladan) veya adak kurbanı olur.

Hac ayrı bir konu olduğu için geçiyoruz.

Kurban; namaz, oruç, zekât, hac ve hac menâsiki, Kâbe, Safa, Merve, cuma ve bayram namazları, ezan, cami, hatta minare gibi⁵⁵ **Şeâiri İslam**’dandır.⁵⁶ (Aşağıda gelecek.) Sözlükte “**bilmek, hissetmek**” anlamında “**şi’r** (şa’r) kökünden türeyen **şiar** ve **şaire**’nin çoğulu olarak “**şeâir**” “**ayırıcı özellik, nişan, alamet**” manasına gelir. Bayrak ve sancak gibi. Dinen Allah tarafından vazedilen, O’na kulluk etmeye vesile olan, saygı gösterilmesi ve korunması gereken belli ibadet, işaret ve semboller **şiar** kabul edilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de **şîâr** kelimesi geçmemekle beraber; “**dinin gerçekleştirilmesini emrettiği hususlar**” anlamında 4 yerde Allah (cc) kelimesine muzaf olarak geçer.⁵⁷

Kurban, sadece **İbrahim** (as) ve oğlu **İsmail** (as)’a dayanan bir ibadet olmayıp ta **Âdem** (as)’dan itibaren var olan bir ibadettir. Yakınlık manasında **Arapça** bir kelime olan **kurban**, insanı Allah Teâlâ’ya yaklaştıran çok önemli bir ibadettir. Kurban, tam da bu isimle, Kur’an-ı Kerimde 3 yerde geçer.

Birincisi: “Onlara, **Âdem**’in iki oğlunun haberini gerçek olarak anlat. Hani ikisi birer kurban takdim etmişlerdi de, birisinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti.”⁵⁸

Devamındaki 7 âyeti kerime ile konu devam ediyor.⁵⁹

Bu âyeti kerimelerde **Âdem** (as)’in iki oğlu **Hâbil** ile **Kâbil**’den bahsediliyor. **Hâbil**’in kurbanı kabul edildi, **Kâbil**’inki ise kabul edilmedi. **Kâbil**’in ikizi olan kız, **Habil**’in ikizinden daha güzel olduğu için **Kâbil** ikizini **Habil**’e vermiyip onunla kendisi evlenmek istedi. Bundan dolayı kıskançlık yüzünden **Kâbil**, **Hâbil**’i öldürdü...⁶⁰

İkincisi: İsrailoğullarının herhangi bir peygamberden mucize olarak istedikleri ve (gökten inen) ateşin yakacağı bir kurbandan bahsedilir.⁶¹

Üçüncüsü: Müşriklerin Allah (cc)’a ortak koştukları tanrıları “**yakınlık vasıtası**” kılımları anlamında kullanılır.⁶²

Hac ibadeti esnasında kesilen kurbanlardan da bahsedilir.⁶³ Kurban olarak kesilen hayvana: “**udhiye**”; kurban kesmeye “**Tadhiye**” denir. Tadhiyenin sıfatı vücuttur, yani şartlarına haiz olanlara kurban kesmek vacip olur. Çünkü hadisi şerifte şöyle buyurulmaktadır:

I- **“Hali vakti yerinde olup da kurban kesmeyen bizim namazgâhımıza yaklaşmasın.”**⁶⁴

Ki böyle ağır bir ifade, ancak vacibin terkiye uygun düşer; vacipten başka bir hükme uygun düşmez.⁶⁵

II- **“Ey insanlar, her sene her ev halkına kurban kesmek vaciptir.”**⁶⁶

III- **Sevgili Peygamberimizin, kurbanın meşru kılınmasından itibaren vefat edinceye kadar, her yıl kurban kestiği ve bunu hiç terk etmediği bilinmektedir.**⁶⁷

Kurban kesmek, borçlarından, zarurî ve aslî ihtiyaçlarından fazla nisap miktarı mala sahip olan her Müslüman erkek ve kadına vaciptir. Kurbanın vacip olmasında erkeklik şartı olmadığından nisaba malik olan hür kadına da kendi parasıyla kurban kesmek vacip olur.⁶⁸

Sevap kazanmaya vesile, belalara karşı bir kalın, şükür ve fedakârlık olan kurban, Allah Teâlâ'nın kullarına, bir ziyafetidir. Sevgili peygamberimiz, köpeğe acıyıp su ikram eden insanı bu davranışından dolayı cennetle müjdelemiştir.⁶⁹ Hayvan hakları ve onları korumak, onlara merhamet emredilmiştir. Bu bakımdan hayvana eziyet vermeden en kolay şekilde kesilmesi önemlidir.

Dünyanın her tarafında her gün yüz binlerce hayvan kesiliyor ve bunlardan yalnız maddî durumu iyi olanlar istifade edebiliyor. Bayramda kurban kesilen hayvanların etinden ise fakirler de istifade ediyor. Kurban sadece et yemek için değil, yalnız Allah (cc) rızası için kesilir. Kasaplar kurban günlerinde et satamayacakları için, kesilen hayvan sayısı da bir şekilde dengelenir. Kendi zevkleri için her gün on binlerce hayvanın kesilmesine ses çıkarmayanların, senede bir defa Allah (cc) rızası, bir nevi kendilerine bir fidye ve insanlığın faydalanması için kesilen kurbanı çok görmeleri insafli bir davranış değildir.

Kurban etinin üçe taksim edilmesi müstehaptır. Üçte biri sadaka olarak, üçte biri akraba ve dostlara hediye olarak verilir; üçte biri de ev halkına bırakılır.

Vacip olan, kurbanın kesilmesidir; eğer kesilmeyecekse, kurbanın diri olarak tasadduk edilmesi yahut yerine para ve gıda dağıtılması, namaz kılınıp oruç tutulması ile vacip yerine getirilmiş olmaz. Tavuk, horoz ve vahşi hayvanlar kurban edilmezler.⁷⁰

SONUÇ: Âdem (as)'a kadar dayanan Zilhicce ayının ilk 10 günü, özellikle **Arefe** ve **kurban** ibadetini özetlemeye çalıştık. Hicretin ikinci yılında emredilen kurbanın meşruiyeti, **kitap, sünnet ve icma** ile sabittir.⁷¹

“Kur'an bize yeter, peygambere/sünnete/hadise ne gerek var.” diyenlerden (az da olsa) bazılarının: **“(hâşâ) Allah'ın kurban diye bir emri yoktur; bir peygamber de O'nun emrini yerine getirmek için oğluna sormaz!”** şeklindeki iddialarının hiçbir delil ve mesnedi yoktur. Çünkü Kur'an-ı Kerim, yukarıda özetlenen **İbrahim** (as)'in oğlu **İsmail** (as)'i kurban kesme hadisesinde, özellikle babanın konuyu oğluna nazik bir üslupla sorması ve evladın da ona cevabını gayet açık bir şekilde anlatıyor.⁷² Böylece yüce Allah (cc) bir taraftan kurbanı emrederken; diğer taraftan da babanın evladıyla istişare etmesini -örnek vererek- teşvik ve tavsiye ediyor. Bundan daha tabii ne olabilir?

Kurban kesmenin Kur'an-ı Kerim'den delili, **Kevser** sûresidir. Bu sûrede, Resûlullah efendimize hitaben: **“Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.”**⁷³ buyurulmaktadır. İmam **Maturidî** ve diğer müfessirlerin belirttiğine göre buradaki namaz bayram namazıdır. **“Venhar”** emri ise **Hac** sûresindeki iki âyeti kerime ile ilgilidir: **“Kurban olarak kesilen deve-sığır gibi hayvanları, Allah'ın size verdiği nimetlerden ve dinin alametlerinden kıldık. Sizin için onlarda hayır vardır (din ve dünya hayatınız için faydalar vardır). Ey Muhammed, bir de ihsan ve iyilik edenleri müjdele.”**⁷⁴ buyurulduğu üzere kurban kesmek İslam şâirindendir.⁷⁵

Hanefî fıkıh âlimleri, **“Venhar”** emrinden, sübûtu kat'î olmakla birlikte, delaleti zannî olduğu için **kurban kesmenin vacip olduğuna** hükmetmişlerdir. Kurban kesmeyi emreden başka hadis-i şerifler de vardır.⁷⁶

Bayram kadar kıymetli sayılan **Arefe** günümüz ve **Kurban** bayramımız mübarek olsun; tüm kötülüklerden ve hastalıklardan kurtuluşa vesile olsun inşaallah.

1 Tevbe sûresi /9, âyet: 36, 5; Bakara sûresi /2, âyet: 217; Mâide sûresi /5, âyet: 2, 97.

2 Buhârî, Tefsirü süre 9, 8, Edâhî, 5; Müslim, Edâhî, 41; Tirmizî, Edâhî, 22; Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 16, s: 53; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 14, s: 234-242; Konevî,

Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 9, s: 218-219; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2523; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 422; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 225; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 570.

3 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2524; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 421; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 225.

4 Fecr süresi /89, âyet: 1-5.

5 Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 283; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 8, s: 5791; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 10, s: 420-421; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 1619-1620; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-2001-1422, c: 20, s: 246-250.

6 Bkz. Tekin, İlyas, Zilhicce'nin ilk on günü, Türkay Dergi, Temmuz 2021, sayı: 47.

7 Zâriyât süresi /51, âyet: 49.

8 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 8, s: 5792; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 10, s: 420-421.

9 Yazır, Hamdi, Hak Yazır Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 8, s: 5792; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 10, s: 420-421; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 283.

10 Bakara süresi /2, âyet: 203.

11 Hac süresi /22, âyet: 28.

12 Bkz. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 23, s: 30, c: 5, s: 208; Maturidî, Tefsîrû'l-Mâturîdî, Tefsîru ehli's-sünneti'l-kâmil, S. Arabistan, s: 409/7; Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 4, s: 208-214; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 5, s: 145; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 132, 961; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 2, s: 730-731; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 1, s: 320-321; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 58, c: 2, s: 49; Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslâm, İstanbul 1971, s: 541.

13 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 8, s: 5791-5792; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 10, s: 420-421; Kadî Kadî Beydâvî, Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 283.

14 Rahmi, Mehmed, Tefcîrû't-Tesnîm fî kalbin selîm, İstanbul 1965, s: 170; , Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 497.

15 Bkz. Râzî, Mefâtihu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 14, s: 235, c: 3, s: 78-80; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 8, s: 492-499; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2275; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969,

c: 3, s: 227-230, c: 10, s: 420; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 200, 28.

16 A'râf süresi /7, âyet: 142; Bakara süresi /2, âyet: 51.

17 Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 13, s: 86-87, 90-104; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 8, s: 492-499; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 497-498.

18 A'râf süresi /7, âyet: 143.

19 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2276-2277.

20 Mü'minûn süresi /23, âyet: 20; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2277; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 229.

21 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2276.

22 Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 231.

23 Teftezânî, Şerhü'l-Akaid, İstanbul 2018, s: 54; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarih T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, Ankara 1980, c: 2, s: 494-496.

24 Buhârî, Mevâkîf, 16; Müslim, İman, 299, 302, Mesâcid, 211; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarih T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, Ankara 1980, c: 2, s: 494-496; Riyâzu's-Sâlihîn ve Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, Komisyon, İstanbul 2005, c: 7, s: 636-639.

25 ez-Zebidî, Tecrîdi Sarih T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, Ankara 1980, c: 2, s: 494-496.

26 Bkz. Teftezânî, Şerhü'l-Akaid, İstanbul 2018, s: 50-54; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 238; Riyâzu's-Sâlihîn ve Peygamberimizden Hayat Ölçüleri, İstanbul 2005, c: 7, s: 636-639; İslâm İnançlarının Temeli AKAİD, İstanbul tarihsiz, Otağ Y, s: 90-95.

27 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 4, s: 2277; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 3, s: 235; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 1, s: 200.

28 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4062-4063; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 1245, 1246, 1247; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 474.

29 Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 1245, 1246, 1247; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4062; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 474.

30 ez-Zebidî, Tecrîdi Sarih T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, Ankara 1980, c: 1, s: 3-13.

- 31 Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 474; Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 26, s: 153.
- 32 Buhârî, Teheccüd, 16, Teravih, 1, Menâkıb, 24; Müslim, Müsâfirin, 125; Ebû Dâvûd, Taharet, 79, tatavvu', 26; Tirmizî, Mevâkîf, 208, Fiten, 63; Neseî, leyl, 36.
- 33 Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 26, s: 153; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4061-4062; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 473; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 158; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 16, s: 295-296; Rahmi, Mehmed, Tefcîrû't-Tesnîm fî kalbin selîm, İstanbul 1965, s: 170.
- 34 Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 26, s: 152.
- 35 Sâffât süresi /37, âyet: 102.
- 36 Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 158; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4062; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 473, 477; Rahmi, Mehmed, Tefcîrû't-Tesnîm fî kalbin selîm, İstanbul 1965, s: 170.
- 37 Saffât süresi /37, âyet: 106.
- 38 Saffât süresi /37, âyet: 99-113.
- 39 Sâffât süresi /37, âyet: 107.
- 40 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4064; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 476.
- 41 Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 940.
- 42 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 6, s: 4064; Kadî Beydâvî, Kadî Beydâvî Tefsiri, Kahire 1965, c: 2, s: 158; Bursevî, İsmail Hakkı, Rûhul-beyân Tefsiri, İstanbul 1969, c: 7, s: 473, 477; Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri, DİB, Ankara 2007, c: 4, s: 546.
- 43 Bkz. Râzî, Mefâtîhu'l-Gayb, Beyrut 1981-1401, c: 22, s: 188; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 12, s: 552; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 663.
- 44 Saffât süresi /37, âyet: 103-105.
- 45 Sâffât süresi /37, âyet: 105,110.
- 46 Rahmi, Mehmed, Tefcîrû't-Tesnîm fî kalbin selîm, İstanbul 1965, s: 171.
- 47 Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 414-415; Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 189-190; Rahmi, Mehmed, Tefcîrû't-Tesnîm fî kalbin selîm, İstanbul 1965, s: 173.
- 48 Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 549.
- 49 Bkz. Tekin, İlyas Türkay Dergi, Haziran 2021, say: 46; Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, DİB, Ankara 2012, s: 243.
- 50 Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 452.
- 51 Buhârî, İdeyn, 11; bkz: Ebû Dâvûd, Savm, 61; Tirmizî, Savm, 52; İbni Mâce, Sıyâm, 39.
- 52 Müslim, Sıyâm, 196,197; bkz. Ebû Dâvûd, Savm, 54; Tirmizî, Savm, 48; İbni Mâce, Sıyâm, 40; Câmius-sağîr, c: 2, s: 49.
- 53 Ebû Dâvûd, Savm, 64. Bkz. Din İşleri Yüksek Kurulu, Fetvalar, DİB, İstanbul 2019, s: 261.
- 54 Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 453. Bkz. Tekin, İlyas, Zilhicce'nin ilk on günü, Türkay Dergi, Temmuz 2021, sayı: 47.
- 55 Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 1, s: 554-556; İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2010, c: 39, s: 123-124.
- 56 Hac sûresi /22, âyet: 36-37.
- 57 Bakara sûresi /2, âyet: 158, Meş'arî'l-Haram, âyet: 198; Mâide sûresi /5, âyet: 2; Hac sûresi /22, âyet: 32, 36; Bkz. Abdülbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cem'ül-mufehres li elfâz'ıl-Kur'an'il-kerim, Beyrut tarihsiz, s: 384; İslam Ansiklopedisi, TDV, İstanbul 2010, c: 39, s: 123-124.
- 58 Mâide sûresi /5, âyet: 27.
- 59 Mâide sûresi /5, âyet: 27-34.
- 60 Taberî, Câmiul-beyân an te'vîli Âyi'l-Kur'an, Kahire tarihsiz, c: 11, s: 201-215; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 366-370.
- 61 Âli İmrân sûresi /3, âyet: 183.
- 62 Ahkaf sûresi /46, âyet: 28.
- 63 Bakara sûresi /2, âyet: 196; Mâide sûresi /5, âyet: 2, 95, 97; Hac sûresi /22, âyet: 28, 36, 37; Feth sûresi /48, âyet: 25.
- 64 İbni Mâce, Edâhı, 2; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 321; Hâkim, II, 422; Molla Husrev, Durer'ul-hükkâm fî şerhi gurer'il-ahkâm, İstanbul 1967, c: 1, s: 267; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 9, s: 6201; ez-Zebidî, Tecrîdi Sarih T, mütercim: Ahmed Naim-Kâmil Miras, Ankara 1980, c: 12, s: 33.
- 65 ez-Zebidî, Tecrîdi Sarih T, Ankara 1980, c: 12, s: 33; Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 600.
- 66 İbni Mâce, Edâhî, 2; Tirmizî, Edâhî, 18.
- 67 Tirmizî, Edâhî, 11; bkz. Buhârî, Hac, 117, 119; Müslim, Edâhî, 17; Fetvâlar, DİB, İstanbul 2019, s: 338.
- 68 Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 600.

69 Bkz. Tekin, İlyas, Köpeğe su veren adam, Okulların Sesi, 15, 09, 2018.

70 Zihni, Mehmed Efendi, Nimeti İslam, İstanbul 1971, s: 600.

71 Yücel, İrfan, Peygamberimizin Hayatı, DİB, Ankara 2012, s: 126; Bilmen Ömer Nasuhi, Büyük İslam İlmihali, İstanbul tarihsiz, s: 415; Fetvâlar, DİB, İstanbul 2019, s: 337-338.

72 Sâffât sûresi /37, âyet: 102.

73 Kevser sûresi / 108, âyet: 2.

74 Hacc sûresi /22, âyet: 36-37.

75 Tefsîrü'l-Mâturîdî, Tefsîru ehli's-sünneti'l-kâmil, S. Arabistan, s: 628/10; Konevî, Hâşiyetü'l-konevî alâ tefsiri'l-beydâvî, Beyrut 2001-1422, c: 13, s: 50, c: 20, s: 458-462; Şevkânî, Fethü'l-Kadîr, Beyrut 2007, s: 965-966, 1659-1660; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 5, s: 3404-3406.

76 Bkz. Abdalbâkî, Muhammed Fuad, el-Mu'cemü'l-mufehres li elfâzı'l-hadîsin-nebevî, Leydin 1954, c: 3, s: 487- 488; Yazır, Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, İstanbul 1971, c: 9, s: 6201; Mansur Ali Nâsîf, et-Tâcû'l-usûl fî ehâdisi'r-resûl, İstanbul 1961, c: 3, s: 110-116.